

№ 27 (524)
Ліпень 2014 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Традыцыі: фестываль у Кельцэ –** стар. 3
- ☞ **Памяць: Мінскае гета –** стар. 5
- ☞ **Зямляк: гісторык Іван Барычэўскі –** стар. 7

Пажарная служба ў Стоўбцах

25 ліпеня 1853 года з'явілася першая пажарная каманда Беларусі. У тая далёкія часы ахова горада ад агню даручалася брандмайстру, унтэр-брандмайстру і радавым каманды. Тэхнічнае забеспячэнне першых пажарных часцей было небагатае: бочка з вадой, вялізная ручная помпа, кароткія рукавы, лапаты, рыдлёўкі, вяроўкі.

На месцы цяперашняга кінатэатра «Беларусь» знаходзілася доўгая дашчаная пабудова. Чвэрць яе была занята супрацьпажарным інвентаром, дзе стаялі чатыры павозкі з бочкамі, тры ручныя пажарныя помпы, меліся пажарныя рукавы, бусакі (багры) і іншыя прылады для тушэння агню.

Час не стаіць на месцы, і сёння многае ўжо змянілася: умовы насення службы, а ў арсенале пажарных самая сучасная тэхніка і прылады.

Святлана АДАМОВІЧ

Пажарнае таварыства Стаўбцоўскай акругі

Хор пажарнай часці Стоўбцаў (1930-я гг.)

25 ліпеня – Дзень пажарнай службы

Культурныя сувязі пашыраюцца

На пачатку ліпеня з рабочымі візітамі ў Беларусь знаходзілася дэлегацыя Таварыства супрацоўніцтва «Польшча – Усход», у склад якой уваходзілі яго старшыня Юзэф Брыль і намеснік Лешэк Салярэк, старшыня праўлення аб'яднання «Замак князёў» у Вальбжыху Кшыштаф Урбаньскі, кіраўнік мастацкай галерэі «Замак князёў» Аліцыя Младэцка. Гэты візіт стаў добрым і плённым працягам культурных стасункаў паміж нашымі краінамі, супрацоўніцтва з Беларускамі таварыствам дружбы і культурных сувязяў, таварыствам «Беларусь – Польшча».

У час візіту адбыліся зацікаўленыя сустрэчы ў Нацыянальным мастацкім музеі і Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, Замкавым комплексе «Мір» і Нацыянальным гісторыка-культурным музеі-запаведніку «Нясвіж», музеі Адама Міцкевіча ў Навагрудку. Былі дасягнутыя дамоўленасці аб падрыхтоўцы і падпісанні пагадненняў аб супрацоўніцтве паміж Нацыянальным мастацкім музеём Рэспублікі Беларусь і Замкавым комплексам «Мір» з «Замкам князёў» у Вальбжыху – адным з самых вялікіх і вядомых у Еўропе, размешчаным недалёка ад мяжы з Чэхіяй і Германіяй, і самым наведваемым музейным комплексам у Польшчы. Ужо ў гэтым годзе плануецца правядзенне ў Вальбжыху і іншых гарадах Ніжнесілезскага ваяводства мерапрыемстваў, прысвечаных А. Міцкевічу.

Трэба адзначыць, што таварыства «Польшча – Усход» і таварыства «Польшча – Беларусь», якое таксама ўваходзіць у яго склад, ужо на працягу многіх гадоў актыўна працуюць на карысць развіцця добрасуседскіх адносін паміж палякамі і беларусамі, разнастайных культурных стасункаў. Адрэзаны таварыства «Польшча – Беларусь», якія дзейнічаюць амаль ва ўсіх рэгіёнах Польшчы, разам з беларускімі дыпламатычнымі ўстановамі ў Польшчы рэгулярна праводзяць дні беларускай культуры, выстаўкі мастакоў і канцэрты творчых калектываў з Беларусі.

Амаль адначасова ў гэтыя ж дні ў Вальбжыху знаходзіліся заслужаны аматарскі калектыв Беларусі фальклорны ансамбль «Дударыкі» з Мінска і «Мінскі гармонік», якія з вялікім поспехам выступілі ў Вальбжыхскай філармоніі. Паездка адбылася таксама дзякуючы

ініцыятыве і фінансавай падтрымцы Культурнага цэнтра Беларусі ў Польшчы.

Важнай падзеяй візіту сталася падпісанне Пагаднення аб супрацоўніцтве паміж Беларускамі таварыствам дружбы і культурных сувязяў і Таварыствам супрацоўніцтва «Польшча – Усход», якое павінна стаць праграмным дакументам працягу і развіцця плённых стасункаў паміж гэтымі старэйшымі і аўтарытэтнымі грамадскімі арганізацыямі. Адным з важных пунктаў яго павінна стаць правядзенне ў наступным годзе чарговай сустрэчы прадстаўнікоў пабрацімскіх гарадоў Беларусі і Польшчы, грамадскіх таварыстваў нашых краін. Прадугледжана таксама рэалізацыя шэрагу сумесных праектаў з актыўным удзелам і таварыства «Беларусь – Польшча».

Тадэуш СТРУЖЭЦКІ

Фота: Анатоля БУТЭВІЧА

Нашы віншаванні

Калектыў грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд культуры», рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» сардэчна віншуюць з юбілеем супрацоўніцу газеты **Наталі Юр'еўну КУПРЭВІЧ** і шчыра жадаюць ёй моцнага здароўя, новых поспехаў на абраных творчых і жыццёвых шляхах.

Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры», рэдкалегія «Краязнаўчай газеты» віншуюць з 60-годдзем з дня народзінаў сябра

рэдкалегіі газеты, вядомага краязнаўца, педагога і музязнаўца **Вітольда Антонавіча ЕРМАЛЁНКА**.

Ваша, паважаны Вітольд Антонавіч, шматгранная, карысная для Бацькаўшчыны дзейнасць заслужоўвае высокай ухвалы, асэнсаванні ў колах настаўніцкіх калектываў краіны як перадавога вопыту патрыятычнага выхавання моладзі.

Жадаем моцнага здароўя і плёну ў Вашых далейшых добрых справах.

На тым тыдні...

16 ліпеня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылі выстаўку «**Ад сэрца да сэрца**», прысвечаную Міжнароднаму дню дружбы. Гэты Дзень з'яўляецца адным з самых маладых святаў у календары ААН, які быў абвешчаны на 65-й сесіі Генеральнай Асамблеі ААН 27 красавіка 2011 года і штогод азначаецца 30 ліпеня.

Выстаўка налічвае каля 60 документаў: матэрыялы міжнародных арганізацый (ААН, ЮНЕСКА, Еўрапейскага Саюза і інш.) на рускай, англійскай і нямецкай мовах – кнігі, перыядычныя выданні, мімеаграфаваныя дакументы ААН, брашуркі, буклеты.

Выстаўка працуе да 12 жніўня.

Там жа 17 ліпеня запрацавала экспазіцыя «**Недасказаны, вялікі, дзівосны...**», прысвечаная 200-годдзю з дня нараджэння Міхаіла Лермантава і падрыхтаваная ў межах цыкла юбілейных кніжных выставак «Пісьменнікі-юбіляры».

18 ліпеня ў культурна-гістарычным комплексе «Залатое кола горада Віцебска «Дзвіна»» пачалася міжнародная **фотавыстаўка «Свет вачыма жанчын»**. Праект нарадзіўся пяць гадоў таму ў ізраільскім горадзе Хайфа і паспяхова выйшаў з цягам часу за межы дзяржавы – вандруе, аб'яднаўшы вялікую колькасць жанчын-фотамастакоў. На выстаўцы прадстаўленыя працы фатографістаў з 15 краінаў.

Выстаўка працуе да 10 жніўня.

Тут жа ў гэты дзень адкрылі выстаўку **жывапісу «Представление №...»** Аляксея Пшонка, дзе прадстаўленыя 29 жывапісных працаў філасофскага зместу, што заклікаюць да разважанняў і ўнутранага маналогу.

18 ліпеня ў мінскім Палацы мастацтва прайшоў вернісаж аб'яднанай перасоўнай выстаўкі Саюза мастакоў Літвы «**Партрэт стагоддзя**», прысвечанай 300-годдзю з дня нараджэння Крысціёніса Данелайціса.

У мерапрыемстве ўзялі ўдзел аўтары прадстаўленых тут працаў і ансамбль салістаў «Класік-авангард» пад кіраўніцтвам Уладзіміра Байдава (Беларуская дзяржаўная філармонія).

19 і 20 ліпеня ў Музейным комплексе «Дудуткі» адбыўся VI Міжнародны фестываль сярэднявечнай культуры і музыкі «**Наш Грунвальд**». Прайшлі маштабныя конны і пешы рыцарскія турніры, бугурты, спаборніцтвы лучнікаў, алебардыстаў, тэатралізаваная рэканструкцыя «Грунвальдская бітва», працавалі таксама горад майстроў, майстар-класы па рамёствах, выступалі танцавальныя і тэатральныя калектывы.

Наш календар

Рэабілітаваны географ

Мікалай Васільевіч Азбукін – беларускі географ, краязнаўца, публіцыст, дзеяч беларускага нацыянальнага руху – нарадзіўся ў 1894 годзе ў Бабруйску ў сям'і дваранаў. У 1912 – 1917 гадах вучыўся ў Пецяярбургскім універсітэце. Потым выкладаў географію і прыродазнаўства ў Бабруйскай гімназіі, далучыўся да беларускага нацыянальнага руху і стаў членам камітэта Беларускага культурна-асветнага таварыства ў гэтым горадзе. Падчас польскай акупацыі ў 1919 годзе арыштаваны. Увосень наступнага года стаў дырэктарам бабруйскай школы імя Янкі Купалы. Увесну 1921-га зноў арыштаваны, ужо савецкімі ўладамі, па падазрэнні ў прыналежнасці да партыі беларускіх эсэраў. Праз пэўны час быў вызвалены і працаваў у Мінску ў Наву-

кова-тэрміналагічнай камісіі Наркамсветы БССР, у Інстытуце беларускай культуры, а з 1929-га на кафедры географіі Беларускай акадэміі навук.

У кнізе «Географія Эўропы» трактаваў Беларусь як самадастатковую краіну. Адзін з галоўных арганізатараў краязнаўчага руху ў Беларусі, сакратар Цэнтральнага бюро краязнаўства, першы рэдактар часопіса «Наш край». У пачатку 1928 года ў БССР існавала ўжо 301 краязнаўчая арганізацыя, дзе былі 10 510 чалавек. Імклівае пашырэнне краязнаўчага руху, па сутнасці глыбока патрыятычнага, выклікала занепакоенасць камуністычных уладаў, у выніку чаго на краязнаўцаў абрынуліся рэпрэсіі. Азбукін быў арыштаваны 21 ліпеня 1930 года па абвінавачванні ў прыналежнасці да «Саюза вызвалення Беларусі» і па пастанове Калегіі АДПУ ССРСР ад-

10 красавіка 1931 года высланы ў Налінск на 5 гадоў. Ёсць звесткі, што ён зноў быў асуджаны ў 1937 годзе (недакладна). Загінуў у 1943-м у знявольенні. Паводле сведчанняў Ю. Бібілы, расстраляны нібыта за спробу перайсці мяжу на поўдні ССРСР. Рэабілітаваны 15 лістапада 1957 года Вярхоўным Судом БССР.

Архітэктар з амбіцыямі

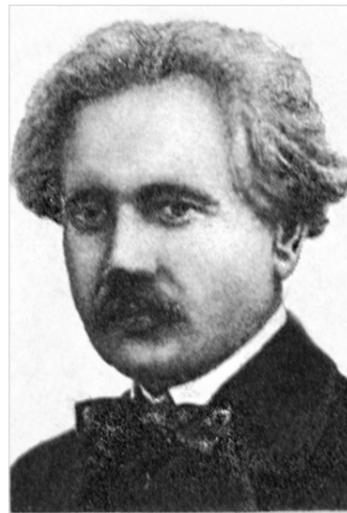
Беларускі паэт і архітэктар Лявон Іванавіч Вітан-Дубейкаўскі (Дубейкаўскі) нарадзіўся 7 ліпеня 1869 г. (паводле іншых звестак у 1867 г.) у асценку Дубейкава Мсціслаўскага раёна. Паходзіў са старажытнага шляхецкага роду, які браў свой пачатак з XIV ст. Некалі заможаўны род пад час падзеяў Рэчы Паспалітай збяднеў ды заняпаў.

Л. Дубейкаўскі закончыў школу ў Мсціславе і збіраўся прадоўжыць вучобу ў Магілёве, але ў бацькоў не было сродкаў вучыць сына, і яны ўладкавалі падлетка пісарчуком у горадзе. Гэтая пасада не вабіла юнака, і ў 17 гадоў ён паехаў у Варшаву ў школу будаўніцтва. Вучыўся па вечарах, а ўдзень працаваў на будоўлі. Працаваў архітэктарам у Манастыршчыне, Ярцаве, Смаленску. У 1894 г. выйграў падрад на будаўніцтва новага каменнага касцёла ў Смаленску. З 1896 па 1898 г. кіраваў вялікай брыгадай будаўнікоў, якая выконвала асноўныя працы па ўзвядзенні храма.

Але цяга атрымаць вышэйшую адукацыю не пакідала яго: у 1903 г. экстрэман здаў экзамены ў Пецяярбургскі інстытут грамадзянскіх інжынераў. У 1907 г. паехаў у Парыж і паступіў у Акадэмію архітэктуры адразу на другі курс, дзе спасцігаў сакрэты лепшых архітэктараў, якія былі на той час заканадаўцамі еўрапейскага дойлідства. Закончыў яе ў 1909 г. са званнем «архітэктар-мастак». Сярод ягоных асабістых папераў, што захаваліся і знаходзяцца цяпер у Беларускай дзяржаўнай архіве-музеі літаратуры і мастацтва, ёсць вялікая колькасць замалёвак унутранага і вонкавага аздаблення Нотр-Дама (Сабора Парыжскай Божае Маці), а ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь – архітэктурныя праекты цывільных будынкаў,

зробленыя пад уплывам французскага мадэрну, у тым ліку яго дыпломная праца «Gimnaze Fagade...» і інш.

Пасля працаваў архітэктарам у Варшаве і адначасова выкладчыкам будаўніцтва ў сярэдняй тэхнічна-прамысловай школе. Абапіраючыся на традыцыі беларускіх дойлідаў, Дубейкаўскі паступова выпрацаваў уласны архітэктурны стыль. Свой талент бліскуча праявіў пад час працы над праектам Янатрудскага касцёла. Затым пэўны час жыў у Петраградзе, Мінску, Вільні, дзе ўдзельнічаў

у беларускім нацыянальна-культурным руху. У 1917 г. – член Беларускага нацыянальнага камітэта ў Мінску. Узначаліваў Беларускае камітэт у Варшаве. Член масонскай ложи (Вільня). З 1 чэрвеня 1918 г. пастановаю Народнага сакратарыята Беларусі Л. Вітан-Дубейкаўскі быў зацверджаны галоўным урадавым архітэктарам БНР: распрацоўваў узоры дзяржаўных нацыянальных узнагародаў (іх эскізы захоўваюцца ў Беларускай дзяржаўнай архіве-музеі літаратуры і мастацтва). Па заданні ўрада БНР улетку таго года архітэктар завяршыў праект будынка Першай беларускай нацыянальнай гімназіі ў Будславе. Атрымаўшы ўрадавую грашовую субсідыю, Дубейкаўскі сам паехаў

туды і ўзначаліў будаўніцтва. Але польская акупацыя не дазволіла яму завяршыць распачатую справу. Па загадзе новай адміністрацыі Будслаўская беларуская гімназія была ліквідаваная як «прытулак бальшавізму».

З 1922 г. жыў у Вільні, ажаніўся з Юліянай Менке. Быў прэзідэнтам беларускай каталіцкай парафіі імя Св. Міколы, дзеячам Беларускага інстытута гаспадаркі і культуры. Удзельнічаў у выданні газеты «Беларускі фронт», займаўся архітэктурна-будаўнічымі працамі, праектаваў царкву ў Відзах і касцёл у Дрысвятах. За беларускую дзейнасць пераследаваўся польскімі ўладамі.

Асобнаю старонкаю ў жыццёпісе Л. Вітан-Дубейкаўскага стала ягоная добрачынная дзейнасць на карысць беларускіх дзіцячых прытулкаў у Гродне і Беластоку: абабіваў парогі польскіх міністэрстваў, звяртаўся ў добрачынныя таварыствы Польшчы, Нямецчыны, Англіі, ЗША ды іншых краінаў, каб адшукаць сродкі на патрэбы дзяцей-сіротаў.

Ён таксама з'яўляецца і аўтарам сацыяльна-вострых, накіраваных супраць царызму твораў; да Кастрычніцкай рэвалюцыі яны распаўсюджваліся толькі ў рукапісах. Аўтар працаў па будаўніцтве і архітэктуры. Склаў зборнік беларускіх прыказак (рукапісы зберагаюцца ў Цэнтральнай бібліятэцы АН Літоўскай Рэспублікі).

Памёр Л. Вітан-Дубейкаўскі 6 лістапада 1940 г. і пахаваны на могілках Роса, што ў Вільні. У сакавіку 1941 г. жонка Юліяна парупілася пастанавіць на магіле мужа памятникі, апрача імя ды датаў нараджэння і смерці, напісаных слоў, якія часта паўтараў Лявон пры жыцці: «Не сумуйце, як тыя, што надзеі не маюць».

Матэрыялы падрыхтавала
Наста КАДЫПРЫБ

Настаўніцкі інстытут у Мінску – навучальная ўстанова, заснаваная ў ліпені 1914-га і афіцыйна адкрытая 21 лістапада гэтага ж года. У 1918 г. пастановай Усерасійскага з'езда Мінскі настаўніцкі інстытут набыў статус ВНУ і перайшоў на 4-гадовы тэрмін навучання.

30 снежня 1918 г. на базе Мінскага настаўніцкага інстытута быў створаны Мінскі беларускі педагагічны інстытут, які размяшчаўся ў будынку былога Мінскага рэальнага вучылішча (тэрмін навучання 4 гады). Складаўся з літаратурна-мастацкага, сацыяльна-гістарычнага, прыродазнаўчага, географічнага, фізіка-хімічнага і фізіка-матэматычнага факультэтаў. Інстытут меў фізічны і педагагічны кабінеты, хімічную лабораторыю, бібліятэку. У карыстанне яму быў перададзены былы Мінскі гарадскі музей. За інстытутам ва ўрочышчы Антонаўка (цяпер у межах Мінска) быў замацаваны фальварак, дзе існавалі агранамічная, батанічная, заалагічная лабараторыі, біялагічны кабінет, птушнік, пчальнік, доследнае поле, ферма, метэарала-

Наш календар

Настаўніцкі інстытут – юбілей установы

гічная станцыя. У навучальным працэсе асноўная ўвага надавалася педагагічным дысцыплінам. Рабіліся спробы перавесці выкладанне на беларускую мову.

Пасля заняцця Мінска польскімі войскамі 14 жніўня 1919 г. будынак інстытута быў забраны пад шпіталь. Паводле пастановы Часовага Беларускага нацыянальнага камітэта ад 15 верасня 1919 г. інстытут абвешчаны беларускай дзяржаўнай установай. Для правядзення беларусізацыі навучальнага працэсу і рэарганізацыі структуры інстытута стварылі камісію на чале з У. Ігнатоўскім і Я. Карскім. На працягу 1919/1920 навучальнага года выкладанне пераводзілася на беларускую мову; 6 факультэтаў былі рэарганізаваныя ў

літаратурна-гістарычны і географічна-прыродазнаўчы факультэты з фізіка-хімічным і фізіка-матэматычным аддзяленнямі. У навучальную праграму ўводзіліся польская мова і літаратура, гісторыя Польшчы і польскай культуры.

Паводле пастановы Беларускай школьнай рады Міншчыны ад 1 сакавіка 1920 г. інстытут узначалілі В. Іваноўскі (рэктар) і А. Неканда-Трэпка (намеснік), якія намагаліся ператварыць установу ў Беларуска-нацыянальны ўніверсітэт. У гэты час інстытут перавялі ў будынак былой Мінскай праваслаўнай духоўнай семінарыі, а на пасады выкладчыкаў запрасілі М. Гарэцкага, В. Дружыцу, Х. Імшэніка, С. Любіч-Маеўскага і інш. Пры інстытуце стварылі аспіран-

туру, спецыяльную камісію па выпрацоўцы беларускай навуковай тэрміналогіі. Членамі камісіі падрыхтаваная «Арыхметычная тэрміналогія» (выдадзеная ў Вільні ў 1921 г.). Інстытуту была падпарадкаваная Мінская балотная доследная станцыя.

Пасля прыходу Чырвонай Арміі ў жніўні 1920-га навучальная ўстанова была рэфармаваная ў Мінскі інстытут народнай адукацыі, а з 23 верасня 1921 г. ён увайшоў у склад Белдзяржуніверсітэта ў якасці педагагічнага факультэта. З 28 ліпеня 1931 г. педагагічны факультэт БДУ вылучылі ў самастойную адзінку – Беларуска-дзяржаўны вышэйшы педагагічны інстытут, якому ў 1936 г. прысвоенае імя Максіма Горкага, з 1995 г. – імя Максіма Танка. 8 верасня 1993 г. Мінскі дзяржаўны педагагічны інстытут атрымаў статус універсітэта, а ў лютым 2006 г. Геральдычная камісія зацвердзіла сімволіку БДПУ. Сёння ва ўніверсітэце налічваецца 14 факультэтаў.

Падрыхтавала Ася ВЯСНА

Фестывальны тыдзень у Кельцэ

Сёлета з 6 па 20 ліпеня ў горадзе Кельцэ (Рэспубліка Польшча) прайшоў 41-ы міжнародны фестываль культуры дзяцей і моладзі «Кельцэ – 2014». Упершыню наш калектыў быў запрошаны на 40-ы, юбілейны, фестываль, адкуль мы прывезлі вышэйшую ўзнагароду – залатую елачку. У гэтым годзе таксама з радасцю паўдзельнічалі ў свяце. Тут мы пабачылі шмат дзіцячых гуртоў з Польшчы, Македоніі, Украіны, Канады і іншых краінаў. Удзельнікі фестывалю ўзростам ад 6 да 25 гадоў прывезлі свой фальклор, песні, танцы і тэатралізаваныя пастаноўкі.

У першы дзень увечары гаспадары фестывалю зладзілі вялікі канцэрт-падарунак, што прайшоў у летнім амфітэатры «Кадзельня». А вось наступны дзень быў самы складаны. У першай палове дня мы паказалі сваю конкурсную праграму перад журы ў Кельцкім палацы культуры. Конкурсны дзень прыпаў на свята Купалле (6 – 7 ліпеня). З гэтай нагоды мы паказалі невялічкі спектакль «Купальская ноч» з беларускімі народнымі песнямі, танцамі, забавамі ды скокамі праз вогнішча. Па абедзе адбылося шэсце: удзельнікі фестывалю прайшлі калонаю ў яркіх касцюмах па вузкіх і прыгожых вулачках старога горада. Перад намі ішлі дзяўчаты з Польшчы. Раптам яны заспявалі. Мы вырашылі таксама не адставаць ад іх, падхапіўшы спева. Людзі звярталі ўвагу, усміхаліся і фатаграфавалі наш гурт. Хлопцы з гонарам неслі наперадзе вялікую эмблему з надпісам «Фальклорны калектыў “Мілавіца”, г. Мінск, Беларусь».

На трэці дзень праходзіў наш першы майстар-клас. Як вы думаеце, што мы рабілі? Можна, вучыліся спяваць ці танцаваць? Не! Мы вучыліся рабіць пірожныя і пячы смачныя слоеныя булчкі. У спецыяльным вялікім намеце было ўсё неабходнае: стол, духоўкі, цеста і шмат розных

крэмаў ды салодкіх упрыгожанняў для торта. Потым наведалі музей цацак і забавак, у якім сабраныя шматлікія цацкі і гульні з усяго свету.

Але самае цікавае – там былі адмысловыя залы, дзе можна было пагуляць з рознымі цацкамі. Мы нават падарылі музею беларускую ляльку – «Неразлучнікі» (аўтар Л. Рагула) – у выглядзе мужа і жонкі, якія трымаюцца за рукі і сімвалізуюць моцную сям'ю.

Наступным днём галоўны кансультант па фальклоры, член журы фестывалю Пётр Скаўскі правёў майстар-клас, на якім паказваў элементы польскага народнага танца, што вельмі адрозніваецца ад беларускага. Нам вельмі спадабаўся пан Пётр, а мы, напэўна, спадаба-

ліся яму, бо ён прадставіў наш гурт астатнім членам журы як галоўных прэтэндэнтаў на перамогу. Мы і нашыя бацькі шкадавалі, што арганізатары фестывалю не запланавалі правядзенне майстар-класа па беларускім народным танцы («Мілавіца» магла б навучыць удзельнікаў фестывалю танчыць «Лявоніху», польку «Матылёк», «Картузэ» і «Мальвіна», «Каваль» і «Грачанікі», «Васадуля», «Полька з камандамі» і інш.)

На пяты дзень пасля «цяжкай працы» арганізатары далі удзельнікам час на адпачынак, які мы разам з танцавальным калектывам з Віцебска бавілі на экскурсіі ў Варшаве. Гід распеваў шмат цікавага пра сталіцу Польшчы. Мы прайшліся па вулачках старога горада, пабачылі, як уручную робяць цукеркі, паспы-

талі і іх, і вельмі смачныя вафлі-гафрэ. А таксама акунуліся ў чароўны свет мясцовых гісторый і легендаў.

На заканчэнне адбылося вялікае свята фальклору, дзе ўсе калектывы паказвалі свае конкурсныя праграмы на плошчы. Паглядзець на гэты канцэрт сабраліся не толькі удзельнікі фестывалю, але і жыхары горада. Самым прыемным і хвалючым было ўзнагароджанне калектываў. Мы да апошняй хвіліны не ведалі, якое ў нас месца, і калі аб'явілі, што першае, то сталі скакаць і крычаць ад радасці – перапаўняла пачуццё гонару за нашу краіну.

На жаль, сёлета мы не змаглі застацца на два тыдні, як летась, і павінны былі збірацца дадому. Таму перадапошні дзень кожны правёў на свой густ: хтосьці схадзіў у музей, хтосьці набываў сувеніры і цукеркі, хтосьці збіраў чамадан. Увечары для нас на плошчы быў арганізаваны канцэрт-сюрпрыз, у якім удзельнічалі прафесійныя польскія артысты.

Бывай, Кельцэ! Бывайце, сябры! Бывай, гасцінная краіна! Так мы развітваліся з новымі сябрамі, горадам і ветлівымі палякамі. Нам тут вельмі спадабалася, было шмат цікавага. Для удзельнікаў былі добра арганізаваныя ўсе ўмовы пражывання, а мясцовыя ставіліся ласкава і гасцінна. Мы мелі бясплатны праезд у аўтобусах і бясплатнае наведванне музеяў. У нас з'явіліся новыя знаёмыя і сябры з розных краінаў, у якіх мы шмат чаму навучыліся. Напрыканцы хочацца выказаць шчырыя словы падзякі нашаму кіраўніку Марыі Васільеўне Снітко, этнахарэографу Мікалаю Аляксеевічу Козенку, акампаніятару Аляксандру Пятровічу Булойчыку, без працы якіх шмат што было б немагчымым! Мы спадзяемся прыехаць у гасцінны горад у наступным годзе, на 42-і фестываль дзіцячай культуры. Чакай нас, Кельцэ!

Паліна ЧЭПА, Ірына ХАМУТОВА, Алена ГЕРМАН

Удзельнікі фальклорнага калектыву «Мілавіца» ў Варшаве

Апавяданне Максіма Гарэцкага «Рускі» ў еўрапейскім літаратурным кантэксце

(Працяг. Пачатак у № 26)

Год 1914-ы:
ПОГЛЯД
з 2014-га

Не будучы палітычна ангажаванай асобай, Ф. Кафка, аднак, разумеў: «*Кожнае сапраўднае мастацтва – дакумент, сведчанне*». Ён сачыў за падзеямі ў Еўропе, блізка да сэрца прымаў сучасныя яму сацыяльна-гістарычныя катаклізмы. «*Вайна, рэвалюцыя ў Расіі і беды ўсяго свету ўяўляюцца мне разводдзем зла. Гэта паводка. Вайна адчыніла шлюзы хаосу*», – гаварыў ён чэшскаму музыканту і літаратару Густаву Яноўху. У час вайны, паводле яго словаў, «усё духоўнае заглушаецца і душыцца фізічным, жывёльным». У сувязі з вядомай кнігай нямецкага празаіка Леангарда Франка «Чалавек добры!» аб Першай сусветнай вайне Ф. Кафка заўважыў: «*Убольшасці сваёй людзі зусім не злыя. Людзі паводзяць сябе кепска і наклікаюць на сябе віну таму, што гавораць і дзейнічаюць, не ўяўляючы сабе наступстваў сваіх словаў і ўчынкаў. Яны лунатыкі, а не злодзеі*» (відавочна, гэтыя словы маглі б стаць трапным эпиграфам якраз да апавядання М. Гарэцкага «Рускі»). Сам аўстрыйскі пісьменнік, які востра адчуваў уласную несумяшчальнасць з варожым, агрэсіўным светам, адрагаваў на вайну навелай «У калоніі для зняволеных» (1914, апубл. 1919).

Вышэйпрыведзеныя выказванні Ф. Кафкі вельмі істотныя, бо дадаюць падставу ўспрымаць сюжэт таго ж «Ператварэння» не толькі як своеасаблівы аўтакаментарый, але і як парадыху чалавечага існавання ў памежных, смяротна небяспечных абставінах, а значыць, тым больш дазваляюць разглядаць навелу поруч з апавяданнем М. Гарэцкага, у якога сюжэт хоць і цалкам належыць рэальнасці, але ў сэнсавых адносінах, як будзе далей паказана, таксама выходзіць за межы канкрэтнага выпадку.

Дарэчы, сітуацыя ператварэння вельмі часта распрацоўвалася нямецкамоўнымі пісьменнікамі і жывапісцамі напярэдадні, у перыяд Першай сусветнай вайны і адразу пасля яе, асабліва экспрэсіяністамі (п'есы Эрнста Толера «Ператварэнне», 1917 – 1919; Людвіга Рубінера «Без гвалту», 1919; апавяданне «Бацька» з кнігі Леангарда Франка «Чалавек добры!», 1916; серыя гравюраў Эрнста Барлаха «Ператварэнне Бога», 1912; інш.). Ва ўсіх гэтых творах акцэнтаваліся перажыванне чалавекам жудаснай рэчаіснасці і ўсведамленне ім сваёй віны і адказнасці за развязанне сусветнай бойні. Гэтаму ж перыяду, відавоч-

на, належаць і творы аўстрыйскага і беларускага пісьменнікаў.

Звернемся, аднак, да апавядання М. Гарэцкага «Рускі». На шляхах Першай сусветнай вайны, на нейкай забытай Богам пазіцыі, «у часе доўгага і спакойнага стаяння ў заціску малаважнага фронту», перасякуцца лёсы двух салдат – мабілізаванага ў расійскае войска селяніна-беларуса з Магілёўшчыны і «аўстрыйяка» (па назчынальнасці, мяркуючы па яго гаворцы, украінца). Забавіўшыся блізу аўстрыйскіх пазіцыяў у пошуках якога-небудзь «пажытку» ў дадатак да ўбогага пайка («пажыткам» гэтым стаўся дзясятка неаўважаных гаспадаром і свіннямі бульбіна), на зваротным шляху беларус нечакана сутыкнуцца з аўстрыйскім салдатам. Агаломшаныя ворагі хутка, аднак, апамятаюцца, выкажуць лагодныя намеры, павітаюцца за руку, «як даўняны сябры», і, паклаўшы стрэльбы, падзеліцца між сабой аўстрыйскага хлеба ды гарэлку і махорку беларуса. Час разысціся, але абодва пачуваюцца прыкра, і аўстрыйяк прапаноўвае беларусу выбар: «Чы веды менэ до Русіі, чы разойдэмся», на што той адказвае так, як і варта было чакаць у сітуацыі своеасаблівага братання (бо што як не братанне адбылося паміж аўстрыйцамі і беларусам?): «Не, братка, ідзі сабе да сваіх». Зноў паціснулі адзін аднаму руку, нават ужо і «завярнуліся ў свае бакі», ды «бліснула» салдату-беларусу «ў галаве», каб жа «не спазніцца і каб пасля не шкадаваць, што быў варонаю...». І гучыць услед аўстрыйяку раптоўны стрэл (апавядальнік невыпадкова паўторыць, акцэнтуючы тое, што стрэл зроблены быў беларусам нека неўсвядомлена, «без дум»: «І раптам бліснула яму ў галаве...»; «...толькі бліснула яму так у галаве...»), і нядаўні «братка» падае ніцма, выдыхаючы з апошнімі словамі «безнадзейную крыўду» на свайго забойцу. А той «з апальым сэрцам» нахліяецца над мёртвым, хрысціцца, абмацвае кішэні нябожчыка, адчуваючы брыдкасць з-за свайго блазнавання, «быццам не ворага забіў, а якога свайго».

З таго часу «чалавек... перамяніўся» (вылучана намі. – Е. Л.); ператварыўся – з не меншымі падставамі маглі б сказаць мы. Неўсвядомлены, спантанны ўчынак абяртаецца для яго самога знішчальнай, невыноснай душэўнай мукай, бясконцай жудой, няспынным болем і маркотай, па сутнасці – вар'яцтвам, і адгэтага «ператварэння» ўрата-

ваць гаротніка не ў стане ніякія дактары. «Я Рускі! Я Рускі! Рускі, рускі!» – бесперастанку крычыць ён у шпітальнай палаце, калі «пачынае забіраць хвароба».

Дарэчы, як бы сітуацыя склалася інакчэй – і аўстрыйяк М. Гарэцкага мог бы апынуцца сярод тых палонных, амаль «наскіх хлопцаў», пра якіх ідзе гаворка ў апавяданні М. Лынькова «На чырвоных лядах»: «Аўстрыйцы касілі, грэблі сена, сушылі, складвалі ў стагі», вучылі мясцовых дзяўчат сваім скокам, няньчыліся з дзецьмі, спявалі тужлівыя песні – «аб бацькаўшчыне, аб матках сваіх, аб нявестах».

Ужо сама мова твораў аўстрыйскага і беларускага пісьменнікаў ёсць падмуркам для аналогіяў. Пра стылёвы аскетызм Ф. Кафкі з яго «ціхай рэвалюцыяй» (А. Карэльскі), яго стрыманасць і нават сухаватасць, поўную адсутнасць нейкай мастацкай аздобы ў яго прозе, лапідарнасць і традыцыйнасць яго моўных структураў нямаюць сказана германістамі. Нешта блізкае сцвярджаюць літаратуразнаўцы і на адрас беларускага пісьменніка. «*Усё ў ім проста, будзённа, звычайна*», – пісаў І. Навуменка пра «Літоўскі хутарок», а мог бы тое ж самае сказаць і наконт апавядання «Рускі». М. Стральцоў звяртаў увагу на адсутнасць у творах М. Гарэцкага, «празаіка строгага», «шырокай, разгалінаванай фразы са складанай сістэмай кіравання, падпарадкавання, сузалежнасці... Эканомнасць фразы – вось найпершы паказчык яе эстэтычнай прыдатнасці, і тут заключана ўсё: ступень змястоўнай і эмацыйнай інфармацыі, насычанасць музычнай аркестроўкі і г.д.». І. Чыгрын таксама характарызаваў мову М. Гарэцкага менавіта перыяду напісання «Рускага» як дакладную і сціслую. Падобны пункт гледжання месцяць у сабе працы і іншых даследчыкаў мастацкай спадчыны пісьменніка.

У абодвух выпадках галоўныя героі – самыя звычайныя ва ўсіх адносінах людзі: у Ф. Кафкі – сціплы коміваяжор, у М. Гарэцкага – чалавек з акупаў і селянін у адной асобе. У працяг традыцыяў М. Гогаля, Ф. Дастаеўскага, А. Чэхава, заходнееўрапейскіх аўтараў размова і ў навелу, і ў апавяданні ідзе пра так звананага «маленькага чалавека», які апынуўся ў незразумелых, ня-

звычайных для сябе, выключных абставінах.

Што ж да саміх сітуацыяў ператварэння, то найперш працывіць пачатак кафкаўскай навелы, у якім да будзённага проста, нават па-натуралісцку дэталёва выкладаецца жахлівае ява: «*Аднойчы раніцою Рыгор Замза ачомаўся ад неспакойнага сну і раптам заўважыў, што ён у сваім ложку ператварыўся ў пачварную жамыру. Лежачы на панцырна-мулкай спіне, ён бацькі, калі толькі трошкі падымаў галаву, свой выпуклавататы, карычневы, падзелены на дзве часткі дугападобнымі пляўкамі, жыўот, на версе якога ўсё яшчэ трымалася... коўдра. Шматлікія і танюсенькія – калі параўнаць зусім астатнім – ножкі ў беспарадку мітусіліся ў яго перад вачыма*» (цытую паводле выдання «Прысуд: Апавяданні і мініяцюры» ў перакладзе Л. Баршчэўскага, 1996).

А цяпер згадайма паводзіны Рускага пасля таго, як ён «перамяніўся», стаў жывым трупам, іншымі словамі – пасля яго ператварэння: ён, гаворыць апавядальнік, «упадабаў ляжаць на зямлі з раскінутымі нагамі і рукамі», пераймаючы позу, у якой сустрэў сваю нечаканую смерць забіты ім «братка»-аўстрыйяк. Калі ўдумацца, ці ж не нагадвае нават фармальна, нават вонкава апісанне гэтага распластанага на зямлі, тварам да неба, «з раскінутымі нагамі і рукамі», чалавека, што падсвядома ідэнтыфікуе сябе з ахвярай здзейсненага ім непраўдзіванага забойства, тую самую кафкаўскую агідную і бездапаможную жамыру, у якую ператварыўся Рыгор Замза?

Не кажучы ўжо пра сутнаснае, экзистэнцыяльнае напаўненне жудаснай метамарфозы, што адбываецца з героямі Кафкі і Гарэцкага і якая ў абодвух творах ёсць вызначальнай сюжэтнай акалічнасцю. З той толькі розніцай, што ператварэнне ў Кафкі – умоўнае, а ў Гарэцкага – цалкам рэальнае, пры тым што ў абодвух выпадках яно, як будзе паказана далей, закранае сферу свядомаснай і падсвядомаснай жыццядзейнасці персанажаў.

Экзистэнцыяльнай насьцяганасці свайго сюжэту Кафка, відавочна, дасягае праз спалучэнне-сутыкненне нечувананага абсурдызму, умоўнасці з падрабязнасцямі побыту, дэталізацыяй звыкллага існавання героя,

але найперш – праз зааморфны код, робячы гэта дзеля выкрыцця ненатуральнасці, неразумнасці, алагічнасці светабудовы, якая не адпавядае сапраўднай чалавечнасці, гуманнасці ды і проста логіцы.

М. Гарэцкі, застаючыся на цалкам кожнадзённай, рэальнай глебе і ў рэчышчы рэалістычнага мастацкага слова, дасягае анталагізацыі свайго апавяду іншым шляхам – праз адсылкі да хрысціянскіх пастулатаў, да Бібліі, надзвычай істотныя ў алюзіўным патэнцыяле апавядання «Рускі» (як і, заўважым, наогул усіх твораў беларускага пісьменніка). Забіты Авель, але Бог чуе яго «голос крыві» і абрынае ў прадонне самога забойцу, Каіна; апошні, забіўшы брата, забівае гэтакім чынам і сябе.

Думка аб тым, што ўсе людзі – нібы адзін чалавек і кожны чалавек – нібы ўсё чалавецтва, ускосна гучыць і ў самім апавяданні, прычым, што важна, думка гэтая з'яўляецца ў галаве менавіта забойцы: «*Аж рукі трохі дрыжэлі, і было брыдка, што так блазнуе, быццам не ворага забіў, а якога свайго*» (вылучана намі. – Е. Л.). Дарэчы, з біблейскім паданнем звязваў семантыку апавядання «Рускі» і Алесь Адамовіч, маючы на ўвазе душэўную драму героя пасля ўчыненага ім забойства: «*Застаўшы толькі чалавек – нібы першы на зямлі, той, што забіў...*».

Паказальна, што, як і біблейскі Каін, «чалавек з акупаў» у М. Гарэцкага быў чалавекам якраз ад зямлі, земляробам, селянінам. Зноў узгадаем Біблію – словы Госпада, звернутыя да Каіна: «І цяпер пракляты ты ад зямлі... больш не стане яна даваць табе сваёй сілы...». Не дае яна «сваёй сілы» і Рускаму, нават яго ўласныя апошнія сілы забірае: упадабаўшы ляжаць на зямлі, ён «заябіў сабе грудзі», з чаго і быў адпраўлены ў тылавы шпіталь.

Да вобразаў Каіна і Авеля М. Гарэцкі, дарэчы, апелюе і самым непасрэдным чынам, але ў іншым, больш раннім творы, – праз неспакойна-трывожныя рэфлексіі безыменнага персанажа апавядання «Што яно?» (1913): «Што там на ім (на месіку. – Е. Л.)? Горы, сцені ці Каін з вядром густа-чорнай, запечанай крыві Авеля? Што там?».

Ева ЛЯВОНАВА

(Працяг будзе)

Дзякуючы бібліятэцы Прынстанскага ўніверсітэта (ЗША) у сусветнай павуціне з'явіўся вольны доступ да большасці нумароў найбуйнейшага выдання рускай эміграцыі даваеннага часу – газеты «Возрождение». Гэты штотдзённы выдаваўся ў Парыжы з 1925 па 1940 год і адлюстроўваў шматлікія бакі жыцця і дзейнасці рускай эміграцыі амаль ва ўсіх краінах свету. Вялікая ўвага ў выданні надавалася асвятленню розных палітычных, эканамічных і культурных падзеяў у СССР і на былых тэрыторыях Расійскай Імперыі, у тым ліку і на беларускіх землях. Аўтар гэтых радкоў вырашыў прасачыць, як у газеце прыгадвалася жыццё Гродна і гродзенцаў у міжваенныя часы, калі горад уваходзіў у склад Польшы.

Напрыклад, у нумары за 10 лютага 1926 года закраналася праблема ўвазнення ў Польшкай праваслаўнай царкве набажэнстваў па новым грыгарыянскім стылі. Прыгадвалася, што ў Гродне ў гэтыя часы адбываліся службы і па старым, і па новым стылях, пры гэтым пад час старых набажэнстваў храмы не ўмяшчалі вернікаў. Адпаведна, пад час новых службаў царквы пуставалі. Як пазначалі ў газеце, прыхільнікам сумяшчэння абодвух стыляў выступаў гродзенскі епіскап Алексій (Грамадскі).

Цікавая карэспандэнцыя аб гродзенскім культурным жыцці была змеш-

Гродна на старонках «Возрождения»

чаная ў нумары «Возрождения» за 23 чэрвеня 1927 года. Паведамлялася, што ў мясцовым тэатры адбылося конкурснае спаборніцтва пяці аматарскіх тэатральных гурткоў – польскага, рускага, беларускага, украінскага і яўрэйскага. Кожны з іх ставіў на сваёй мове невялікую п'есу. Журы ў складзе пяці чалавек – па адным ад кожнай нацыянальнасці (ад палякаў артыст Дамброўскі, ад рускіх – Малькевіч, яўрэй – рэдактар Беразоўскі, беларусаў – Балдоўскі, украінцаў – Юшко) – прызналі лепшым рускі тэатральны гурток. Аднак з прычыны таго, што ў гэтым гуртку былі

і прафесійныя акцёры, першую ўзнагароду было вырашана аддаць яўрэям, а другую – беларусам.

Некалькі цікавых карэспандэнцыяў аб Гродне было змешчана ў газеце ў 1930-я гады. Так, у нумары за 27 чэрвеня 1931 года паведамлялася, што па запрашэнні варшавскага Расійскага грамадскага камітэта з лекцыяй «Сусветнае эканамічнае становішча і пяцігодка» ў Гродне павінен быў выступіць вядомы рускі філосаф, эканаміст, адзін з заснавальнікаў партыі кадэтаў П. Струвэ. Невядома, ці адбылася гэтая лекцыя. У іншай карэспандэнцыі, за

21 лютага 1933 года, прыгадвалася аб галадоўцы служачых гродзенскага магістрата з-за нявыплаты заробку. Каля ста супрацоўнікаў мясцовага самакіравання прыйшлі на месца сваёй працы і заявілі, што разыйдуцца толькі праз тры дні. Таксама ў газеце актыўна асвятлялася разабранне польскімі ўладамі ў Гродне Аляксандра-Неўскай царквы ў 1938 годзе.

Аб'ектамі журналісцкіх нататак у газеце былі і лёсы жыхароў беларускага горада. Так, у 1931 годзе ў поле зроку газеты трапіў настаўнік Ян Палаянскі. Ён быў замешаны ў сапраўдным міжнародным скандале. Польскія спецслужбы падазравалі Палаянскага ў залажэнні бомбы каля савецкага дыпламатычнага прадстаўніцтва ў Варшаве. Палаянскі быў схоплены польскім сышчыкам Якавам Шэйнкерам і аддадзены пад суд.

Невялікія карэспандэнцыі падобнага роду з'яўляюцца вельмі важнай крыніцай для краязнаўцаў у вывучэнні штотдзённасці таго ці іншага населенага пункта. Таму неабходна звяртаць значную ўвагу на матэрыялы перыядычнага друку, і асабліва на тыя, што па розных прычынах былі маладаступныя айчынным даследчыкам. Эміграцыйная перыёдыка, польскі, беларускі і літоўскі друк міжваеннага часу пры глыбокім аналізе могуць прадаставіць цікавыя звесткі, якія, здавалася б, ужо даўно зніклі ў гістарычным забыцці.

Аляксандр ГОРНЫ, г. Гродна

Горыч успамінай

20 ліпеня 1941 г. упісанае трагічнай старонкай у шматвяковую гісторыю Мінска. У гэты дзень па загадзе палкавога каманданта акупаванай беларускай сталіцы быў створаны так званы «жыдоўскі жылы раён» – сумна вядомае Мінскае гета. З нагоды 73-й гадавіны гэтай сумнай падзеі 2 ліпеня ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка «Памяці Мінскага гета».

Праект створаны з ініцыятывы сябра Мінскага рэгіянальнага таварыства калекцыянераў Андрэя Філатава, прысвечаны ўшанаванню памяці вязняў гета і прымеркаваны да 70-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У яго рамках прадстаўлены экспанаты са збораў му-

эканаміста-менеджара. Калекцыянаваннем ён захапіўся з дзяцінства. Першымі набыткамі былі машынкі, падараваныя цёткай Святланай, потым маркі ад дзядзькі – вайсковага гісторыка Андрэя Кісліцына, які абудзіў у пляменніка цікавасць да калекцыянавання. Збіраннем артэ-фактаў сваёй разнастайнай калекцыі А. Філатаў займаецца ўжо 20 гадоў. Тут творы выяўленчага мастацтва, кнігі, фотаздымкі, дакументы, звязаныя з гісторыяй Мінска.

Першая выстаўка прыватнага збору А. Філатава, прадэманстраваная шырокаму колу гледачоў, збіралася цягам васьмі гадоў і была задуманая ў памяць прабабулі Ганны Платонаўны і прадеда Пятра Іванавіча Эйтвідаў.

Успамінамі пра Ганну Платонаўну і сваё жыццё пад час акупацыі падзялілася яе дачка і бабуля А. Філатава – Станіслава Пятроўна Кісліцына.

У даваенны час яе маці працавала швачкай на чамаданнай фабрыцы, была перадавіком і стаханаўцам. За працоўныя поспехі яе сям'ю нават забяспечылі кватэраю з мэбляй.

Калі пачалася вайна, малодшай Стасі было 7 гадоў. Пад час першай бамбёжкі іх дом быў зруйнаваны, і яны перабраліся ў драўляную хатку пад № 20 у Другім

Апанскім завулку, па якім за калючым дротам пралягала мяжа Мінскага гета. Таму ўсе жудасныя падзеі адбываліся на іх вачах.

Шмат выпрабаванняў выпала на долю Ганны Платонаўны. Па даносе суседкі, якая супрацоўнічала з паліцыяй, яе забралі ў гестапа. Дзеці засталіся адны. Паратунку ад расстрэлу, здавалася, не было. Старэйшая сястра звярнулася па дапамогу да знаёмай настаўніцы нямецкай мовы. Нецканае выратаванне прыйшло ад нямецкіх каранёў маці. Настаўніца аднесла ў гестапа ліст, дзе паведамлялася, што арыштаваная – дачка нашчадкаў паволжскіх немцаў, якія яшчэ пры Кацярыне II былі запрошаныя асвойваць новыя расійскія землі. З паволжскіх стэпаў яны перабраліся ў Беларусь, дзе гаспадарылі на хутары непадалёк вёскі Усохі, што ў Чэрвенскім раёне. Зварот дапамог, і маці выпусцілі.

Другі смяротна небяспечны выпадак адбыўся, калі Стася

Станіслава Пятроўна з унукам Андрэем Філатавым

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

з суседкай панеслі прадукты гамбургскім яўрэям у гета на Рэспубліканскую вуліцу. Як толькі яны наблізіліся да дэпартаваных нямецкіх яўрэяў, ахова пачала страляць. Выратаваў іх роў, куды яны схаваліся. Аднак нягледзячы на пагрозу расстрэлу, усё роўна перадавалі праз агароджу галодным яўрэйскім дзецям кавалкі хлеба і іншы харч, які атрымоўвалася знайсці. Адным разам за такім заняткам Стасю саму забралі за той калючы дрот. Можна сабе ўявіць, што давалася перажыць маці, пакуль яна з дакументамі даказвала, што гэта яе дачка.

У канцы 1943 г. больш за месяц сям'я жыла на мяжы смерці, калі маці хавала ў падполлі знаёмую яўрэйскую жанчыну і яе сына, пакуль не дачакаліся вызвалення.

Пашанцавала ацалець Станіславе і ў красавіку 1944 г., калі жыла ў бабулі ў вёсцы Усохі. Тады немцы зачышчалі партызанскую зону, адбіраючы працаздольную моладзь для адпраўкі ў

Нямецыну, а ўсіх астатніх жыхароў з чатырох вёсак – матуляў з малымі дзецьмі, старых, нямоглых, у тым ліку і бабулю Станіславы – спалілі ў калгасным хляве. Спалілі і хаты. Жывымі засталіся толькі сем чалавек, сярод якіх былі Стасіны цётка і дзядзька. Дзяўчынка з цёткай схаваліся ў балоце і тым выратаваліся, калі аўтаматчыкі з сабакамі прайшлі побач. Цяжка быў паранены дзядзька.

Жудасныя карціны спаленых, расстрэляных аднавяскоўцаў, забітых дзяцей засталіся ў памяці на ўсё жыццё.

Шмат іншых эпизодаў ваеннага дзяцінства захоўваецца ў памяці Станіславы Пятроўны, але для яе гэта вельмі цяжкія ўспаміны.

Пасляваеннае жыццё складалася добра. Працаваць пачала з 15 гадоў і працоўныя 53 гады прывяціла гандлю. Стварыла сям'ю, нарадзіла дзетак. Зараз радуецца поспехам унукаў. Іх у яе пяцёра – чатыры хлопцы і дзяўчынка. Яны з цікавасцю слухаюць апаведы бабулі пра ваеннае дзяцінства і ўзнаўленне Мінска.

На выстаўцы пабыла і занатавала ўспаміны Наталі КУПРЭВІЧ Фота з сямейнага архіва Андрэя ФІЛАТАВА

Алена Татур (маці Ганны Платонаўны)

зья, А. Філатава, а таксама Музея гісторыі і культуры яўрэяў Беларусі.

Аснову экспазіцыі склалі працы папличніка і сябра Марка Шагала – таленавітага яўрэйскага мастака Лазара Рана, для якога ўшанаванне памяці вязняў гета, дзе загінула яго сям'я, стала галоўнай тэмай творчасці.

Цікавасць уяўляе на фоне выстаўкі асоба А. Філатава – калекцыянера і адначасова

Ганна Платонаўна з сынам (фота 1945 г.)

Таварыству беларускай мовы – 25 гадоў

(Заканчэнне. Пачатак у № 26)

Не мінула і дваццаці дзён ад часу надрукавання Статута ТБМ, як 27 чэрвеня ў Доме літаратуры Мінска адбыўся ўстаноўчы з'езд Таварыства беларускай мовы, які прыняў з невялікімі папраўкамі і дапаўненнямі гэты Статут. На з'ездзе прысутнічала каля 300 чалавек самых розных прафесійных статусаў. Яго вітала намеснік старшыні Савета Міністраў БССР Ніна Мазай, выказаўшы надзею, што з'езд «стане прыкметнай падзеяй у культурным жыцці рэспублікі». У сваім прывітальным слове яна прыраўняла беларускую мову да «таго вялікага скарбу, які мы павінны зберагчы, перадаць нашчадкам, без якога наша існаванне як народа немагчыма». Гаварылася пра неабходнасць «пачаць сур'ёзную і канкрэтную практычную работу па пашырэнні сферы ўжывання беларускай мовы», у тым ліку і «арганамі дзяржаўнага кіравання».

З асноўным дакладам на з'ездзе выступіў старшыня аргкамітэта па стварэнні Таварыства беларускай мовы Н. Гілевіч. Прамоўца справядліва зазначыў, што лёс беларускай культуры і мовы ў найвышэйшай ступені будзе залежаць ад рэальнасці самой палітычнай суверэннасці Беларусі, сапраўднага характару народаўладдзя. «Калі намі сур'ёзна ўзяты курс на рэальнае, а не папярое забеспячэнне суверэнных правоў Беларусі, – гаварыў дакладчык, – то павінен быць неадкладна ўзяты курс і на наданне беларускай мове статусу дзяржаўнай мовы БССР. Без такога статусу, г.зн. без канстытуцыйна зацверджанай правамі асновы, яна не зможа натуральна функ-

цыянаваць ва ўсіх сферах жыццядзейнасці народа, без гэтага немагчыма будзе падняць яе аўтарытэт і прэстыж, яна будзе заставацца ў ролі другароднай, у становішчы падчаркі і палюшкі».

З наданнем беларускай мове статусу дзяржаўнай пагаджаліся ўсе выступоўцы, а Пётр Садоўскі пераканаўча давеў прысутным, што толькі яна адна павінна валодаць такімі правамі ў БССР. Зала з вялікім уздымам прыняла вестку ад сакратара Мінскага гаркама партыі Пятра Краўчанкі, што сталічны партыйны орган выступіў за наданне статусу дзяржаўнай беларускай мове.

Лічу вартым увагі, што сярод выступоўцаў былі і тыя, праца каго непасрэдна не звязаная з прафесійным выкарыстаннем беларускай мовы навучання ў школе: ксяндзы В. Чарняўскі, Я. Матусевіч (в. Вішнева Валожынскага і в. Баруны Ашмянскага раёнаў), дыспетчар завода шасцерань У. Шушкевіч (Лепель), загадчык аддзела інстытута «Белспецпраектрэстаўрацыя» А. Трусаў, прадстаўнік цэнтра беларускай культуры ў Літве В. Стрэх (г. Вільня), рабочы Мінскага аўтазавода П. Змітрук, мастак М. Купава (Мінск).

Сход надаў ТБМ імя Францішка Скарыны, прыняў Зварот да грамадзян Беларускай ССР, да беларусаў, якія жывуць за межамі рэспублікі, да ўсіх прыхільнікаў беларускага слова. Усе яны заклікаліся «з разуменнем і адчуваннем гістарычнай адказнасці паставіцца да катастрафічнага становішча беларускай мовы на Беларусі – падтрымаць шматлікія прапановы грамадскасці аб неадкладным наданні ёй

дзяржаўнага статусу ў рэспубліцы. У ім было сказана пра неабходнасць «з пашанай ставіцца да культуры і мовы людзей усіх нацыянальнасцяў Беларусі». Словам і чынам дапамагаць адраджэнню і развіццю беларускай мовы заклікаліся беларусы, што жывуць у іншых саюзных рэспубліках і за межамі СССР. Зварот заканчваўся такім словам: «Няхай жыве і квітнее беларуская мова – раўнапраўная сястра ў вялікай моўнай сям'і свету».

Неўзабаве пасля ўстаноўчага з'езда ТБМ адбылося пасяджэнне яго рады, на якім быў абраны яе сакратарыят у складзе 11 чалавек: Н. Гілевіч (старшыня), А. Падлужны, П. Садоўскі, Я. Цумараў (намеснік), С. Вітушка, А. Клышка, А. Куліцкі, Л. Лыч, М. Міхноўскі, Б. Сачанка, Г. Тычка – сябры.

Ні марудзьячы ні дня, ТБМ, яго першасныя суполкі з зайздроснай актыўнасцю ўключыліся ў так патрэбную для народа працу. Абсалютная большасць людзей паверыла ў рэальнасць адраджэння сваёй такі працягла час закабаленай уладамі роднай мовы і ўсяляк дапамагала ёй стаць на ногі. Але ў сярэдзіне 1990-х гадоў знайшліся ў краіне сілы ў асобе самага дзяржаўнага чыноўніка апарату, якія вымусілі беларускае культурна-моўнае адраджэнне даць задні ход. Пачынаючы з майскага (1995 г.) рэферэндуму, па выніках якога ў Рэспубліцы Беларусь і рускай мове, насуперак сусветнай практыцы, надалі статус дзяржаўнай, яно і кроку не зрабіла наперад. Маштабы афіцыйнага выкарыстання беларускай мовы зведзены амаль да нулявой адзнакі, што ледзь не цалкам вывела яе (мову) з міжнароднага ўжыт-

ку, і сучаснае становішча беларускай мовы ў грамадскім жыцці краіны іншым словам нельга назваць, як катастрафічнае. Для нашай дзяржавы родная мова тытульная нацыя – пятая кола ў возе. Уся надзея на выратаванне беларускай мовы – сам народ, найперш яго нацыянальна-самасвядомая частка.

Але як гэта не цяжка прызнаць, мушу заўважыць, што сёння паводле ўздзеяння на адраджэнцкі працэс нацыянальнага гарту колы беларускага грамадства ў дзясяткі разоў слабейшыя за тых, хто змагаўся за родную мову на рубяжы 1980 – 1990 гадоў. Дзяржава сваёй сістэмнай руйнавальнай дзейнасцю вельмі аслабіла нацыянальна-патрыятычныя сілы народа, і як прамы вынік гэтага роля беларускай культуры і мовы проста звездзена да крытычнай мяжы. У духоўным жыцці Рэспублікі Беларусь вяршэнствуюць руская культура і мова. У такіх экстрэмальных варунках нам неабходна ўдзяцярыць свае намаганні па захаванні і беларускай нацыянальнай культуры, і беларускай мовы. Думаю, дзеля гэтага творчы патэнцыял Таварыства беларускай мовы выкарыстоўваецца не на ўсе сто працэнтаў.

Грунтоўнае азнаямленне з матэрыяламі перыядычнага друку другой паловы 1980-х гадоў, набыты ў тыя гады ад удзелу ў адраджэнцкім руху ўласны досвед цвёрда пераканалі мяне ў тым, што ніхто не ўнёс такога вялізнага ўкладу ў стварэнне ТБМ, як адзін з самых любімых беларускім народам паэтаў Н. Гілевіч. Ён несумненна заслужыў таго, каб грамадская арганізацыя па абароне беларускай мовы ў сувязі з 25-гадовым юбілеем прысвоіць такую назву: «Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны і Ніла Гілевіча». У сусветнай практыцы вядомы рознага роду грамадскія арганізацыі з двума імёнамі. Чаму б тады і нам, беларусам, не ўзбагаціць яе?

Леанід Лыч,
прафесар

Славуцыя людзі Капыльшчыны

КАРПІЛЕНЯ Мікалай Васільевіч (12.08.1960, в. Дзярэчына Капыльскага р-на Мінскай вобл.), расійскі вучоны ў галіне ваеннай бяспекі, педагог. Доктар ваенных навук (2008), дацэнт (2003), сапраўдны член Акадэміі ваенных навук Расійскай Федэрацыі (2011). Палкоўнік (1999).

Скончыў Быстрыцкую сярэднюю школу (1977). Паступіў у Растоўскае вышэйшае ваеннае камандна-інжынернае вучылішча імя Галоўнага маршала артылерыі М.І. Нядзеліна, якое скончыў у 1982 г. Ваенную службу праходзіў на пасадах: інжынер групы, затым выкладчык – камандзір узвода (г. Хмяльніцкі, Украінская ССР), курсавы афіцэр, начальнік курса Растоўскага вышэйшага ваеннага камандна-інжынернага вучылішча. У 1993 г. скончыў Ваенную акадэмію імя Ф.Э. Дзяржынскага і атрымаў дыплом з адзнакай. З 1993 г. у Растоўскім ваенным інстытуце ракетных войскаў імя Галоўнага маршала артылерыі М.І. Нядзеліна: перш выкладчык кафедры аўтаматызаваных сістэм баявога кіравання

войскамі і зброяй, затым намеснік начальніка факультэта – начальнік вучэбнай часткі факультэта радыётэхнічных сродкаў і метралогіі. У 2011 г. скончыў ваенную службу на пасадах начальніка факультэта радыётэхнічных сродкаў і метралогіі філіяла Ваеннай акадэміі ракетных войскаў стратэгічнага прызначэння (РВСП) імя Пятра Вялікага (г. Растоў-на-Доне). З красавіка 2013 г. – прафесар кафедры сацыяльных навук Ваен-

най акадэміі Рэспублікі Беларусь.

Вучоны зрабіў прыкметны ўклад у распрацоўку праблем ваеннага будаўніцтва і развіцця сучаснай расійскай арміі, ваеннай бяспекі дзяржавы.

Аўтар больш як 160 вучэбна-метадычных і навуковых прац. Надрукаваў артыкулы і даследаванні (на рускай мове): «Да пытання стварэння прафесійнай арміі ў Расіі» (2004), «Тэндэнцыі і заканамернасці, якія ўплываюць на бяспеку краіны і будучыню кадравага саставу Узброеных Сіл» (2008), «Сістэма нацыянальнай бяспекі ў сучаснай Расіі: кадрава-каштоўнасць патэнцыялу нацыі» (2010) і інш.

Узнагароджаны 11 медалямі.

ШАЦІЛА Яраслаў Сяргеевіч (13.04.1955, г.п. Капыль Мінскай вобл.), расійскі вучоны ў галіне эксплуатацыі ракетнай тэхнікі, выкарыстання інфармацыйных тэхналогій, абароны інфармацыі, педагог. Кандыдат тэхнічных навук (1991), дацэнт (1993). Палкоўнік (1996).

У 1972 г. скончыў Капыльскую сярэднюю школу № 2 з залатым медалём. Выпускнік

Мінскага вышэйшага інжынернага зенітнага ракетнага вучылішча супрацьпаветранай абароны (1977; дыплом з адзнакай). У 1984 – 1987 гг. навучаўся ў дзённай ад'юнктуры пры гэтай жа навучальнай установе.

Пасля сканчэння вучылішча накіраваны на вайсковую службу ў г. Чыту, быў намеснікам камандзіра дывізіёна па ўзбраенні. З лістапада 1987 г. выкладаў у Энгельскім вышэйшым зенітным ракетным камандным вучылішчы супрацьпаветранай абароны (Саратаўская вобласць). Пасля звальнення з Узброеных Сіл (1994) паступіў на службу ў органы ўнутраных спраў, пачаў працаваць у Саратаўскім юрыдычным інстытуце Міністэрства ўнутраных спраў (МУС) Расіі: перш старшым выкладчыкам, затым на

пасадах дацэнта кафедры інфарматыкі і прымянення камп'ютарных тэхналогій у раскрыцці злачынстваў. З 2011 г. – вядучы рэдактар выдавецтва Саратаўскага дзяржаўнага сацыяльна-эканамічнага ўніверсітэта. З 2007 г. з'яўляецца намеснікам галоўнага рэдактара – адказным сакратаром навукова-практычнага часопіса «Інфармацыйная бяспека і бяспека рэгіонаў».

Даследаванні і публікацыі вучонага прысвечаныя распрацоўцы метадаў ацэнкі надзейнасці складаных тэхнічных сістэм, праблеме абароны інфармацыі, пытанням выкладання, прафесійнай падрыхтоўкі спецыялістаў і ўкаранення ў навучальны працэс сучасных інфармацыйных тэхналогій.

Аўтар больш як 100 навуковых і вучэбна-метадычных прац. Сярод іх асобныя выданні (у тым ліку ў сааўтарстве): «Стварэнне вучэбнай кнігі для адукацыйных устаноў МУС Расіі» (2006), «Тэхнічная база камп'ютарных тэхналогій» (2006), «Сістэмнае праграмнае забеспячэнне персанальнага камп'ютара» (2006), «Асновы інфармацыйнай культуры» (2006) і інш.

Узнагароджаны некалькімі медалямі.

Алесь
БЕЛЬСКИ

Беларускі гісторык

У пятым нумары часопіса «Отечественные записки» (выходзіў у Пецяярбургу) за 1840 год размешчаная невялікая безыменная рэцэнзія, якая пачынаецца так: «Г-ну Боричевскому пришла благая мысль – передать на русский язык поэтические предания и народные рассказы сербские, мазовецкие, галицкие, польские, украинские, чешские, подольские и прочих соплеменных нам народов. Первая книжка очень любопытна. Некоторые из пьес имеют высокой поэтический интерес... Перевод очень хорош. К книжке приложены примечания, свидетельствующие об учёности и начитанности переводчика».

Паводле аднадушнага меркавання шматлікіх вучоных-літаратуразнаўцаў, рэцэнзія належыць Вісарыю Бялінскаму. Таму і ўключаная ў акадэмічнае выданне яго сачыненняў, што выйшлі ў пяцідзясятых гадах мінулага стагоддзя.

Аўтарам працы «Повести и предания славянского племени», што рэцэнзуецца, з'яўляецца Іван Тарнава-Барычэўскі – беларускі археолаг, гісторык і

ры міністэрства шляхоў зносінаў і ў 1870-х гадах – члена савета таго ж міністэрства.

Навукова-літаратурную дзейнасць І. Барычэўскі пачаў у 1837 годзе артыкуламі, што друкаваліся ў часопісе «Журнал Министерства народного просвещения», сярод якіх самымі буйнымі былі: «Сказание Адольфа Лизека о посольстве императора римского Леопольда к великому царю Московскому Алексею Михайловичу в 1675 году»; «О русской летописи и Литве, называемой хроникой Быховца»; «Первое путешествие англичан в Россию в 1533 году»; «Извлечение из сказаний Я. Рейтенфельса о состоянии России при царе Алексее Михайловиче» і «Мекленбургские древности» (надрукаваныя ў перыяд з 1837 па 1839 год).

У 1840 годзе асобнай кніжкай у дзвюх частках выйшла праца «Повести и предания славянского племени», на якую і звярнуў увагу В. Бялінскі. Неабходна адзначыць, што рэцэнзію на кнігу І. Барычэўскага крытык закончыў словамі: «Желаем от всей души, чтобы г. Боричевский продолжал своё благородное предприятие. Кроме несомненной пользы для науки, оно доставит ещё публике и эстетическое наслаждение. Мы уверены, что изданный им теперь первый опыт будет иметь большой успех».

Іван Пятровіч прыслухаўся да парады В. Бялінскага. Працягам стала больш ёмістая праца – «Народные славянские рассказы», што выйшла ў Пецяярбургу ў 1844 годзе. І на гэты раз крытык адзначыў яго. Трэба дадаць, што дзве гэтыя працы змяшчалі ў сабе нямала новага матэрыялу.

У той час Іван Пятровіч адным з першых звярнуўся

да вывучэння гісторыі і старажытнасцяў літоўска-рускага, а дакладней, беларускага краю, і напісаў дзве вялікія працы: «Исследование о происхождении, названии и языке литовского народа» (СПб., 1847) і «Православие и русская народность в Литве» (СПб., 1851), акрамя таго шэраг невялікіх артыкулаў: «Сведения о древних литовцах», «Отрывок из литовско-русской истории» і іншыя.

У 1840-х гадах І. Барычэўскі звярнуўся да агляду зместу «Губернских ведомостей» і зрабіў з іх шмат нямала важных высноваў па розных пытаннях: гісторыі епархій і іерархаў, апісанні манастыроў, гісторыі і старажытнасцяў, мовазнаўстве, гісторыі кнігадрукавання, гістарычнай геаграфіі, этнаграфіі і інш. Агляды ахапілі нумары ад 1841 да 1850 года і друкаваліся ў «Журнале Министерства народного просвещения» за 1848 – 1855 гады.

З 1860 года, калі Іван Пятровіч быў прызначаны дырэктарам канцылярыі міністэрства шляхоў зносінаў, яго папярэдняя актыўная навукова-літаратурная дзейнасць прыпынілася: з'явіліся толькі тры працы: «Известия о древних памятниках, находящихся в ведомстве главного управления путей сообщения и публичных зданий» (надрукаваныя ў «Известиях императорского Археологического общества» ў 1861 годзе), «Киевские пещеры» (выйшла асобным выданнем у Пецяярбургу ў 1872 годзе) і «Покутье в археологическом отношении. Исследования А.Г. Киркора» (надрукаванае ў Кракаве ў 1876 годзе).

Акрамя гэтага Івану Пятровічу належаць «Сказание польского историка Кюбержичского о походах Сигизмунда III и Владислава IV в Россию», надрукаванае ў 1842 годзе ў часопісе «Сын Отечества», «Предложения частных лиц об устройстве железных дорог, поступившие в главное управление путей сообщений и публичных изданий», надрукаваныя ў «Журнале Главного управления путей сообщения» ў 1863 годзе, які выклікаў шэраг розных меркаванняў, а таксама шмат невялікіх артыкулаў і рэцэнзій, што друкаваліся ў «Северном обозрении», «Военно-Энциклопедическом Словаре», «Маяке», «С-Петербургских Ведомостях», «Христианском чтении» і іншых перыядычных выданнях.

Памёр Іван Тарнава-Барычэўскі 24 чэрвеня 1872 года ў Выбаргу, дзе і пахаваны.

Вячаслаў АФАНАСЬЕЎ

Вялікая Айчынная вайна на Полаччыне ў мастацкай літаратуры

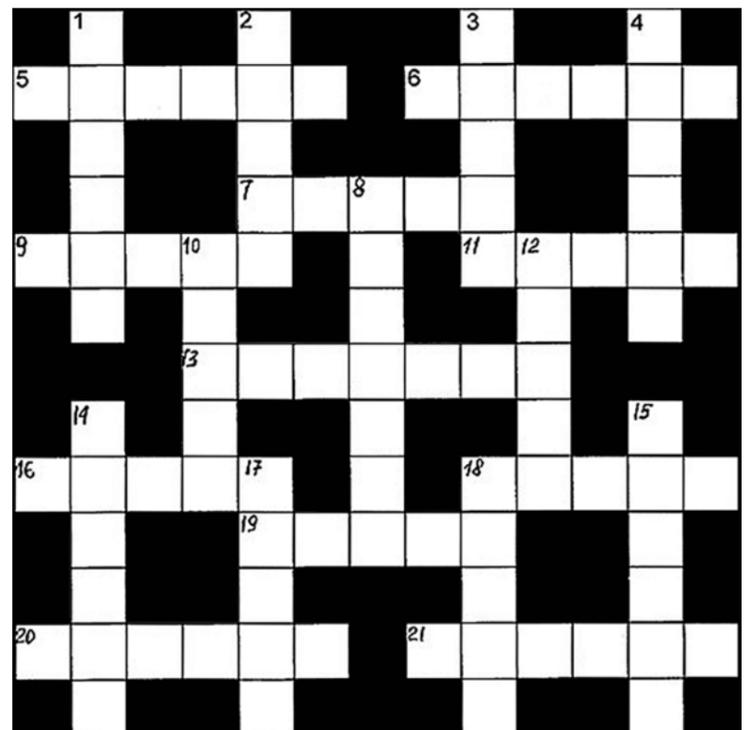
Уздоўж

5. Урадженец Полаччыны, былы старшыня Полацкага гарвыканкама, аўтар верша «Помню». 6. Рускі паэт, аўтар верша «Лесной бой под Полоцком». 7. «Яна была такою недасяжнай – // Жывая сорок пятая ...». З верша «Соль вайны» полацкай паэтэсы, ганаровага грамадзяніна г. Полацка Надзеі Салодкай. 9. «Хочь абмацвала сцены трава-татарва, // Ды, бяскрыжая, славай мроіла – // Перайшла ў партызанскую веру царква, // ... грозной майстэрняй зброевай». З верша Рыгора Барадуліна «Партизанка». 11. «... няпросты ў цяжкую гадзіну // Сынам сурова бацька вынасіў: // – Ніякага каб плачу, стогну, болю... // Цярпіце, партызаны! Цяжка усім». З верша наваполацкай паэткі Лідзіі Полазавай «Каб помнілі!». 13. Псеўданім полацкага паэта Уладзіміра Стральцова, аўтара паэтычных твораў «Подзвіг», «Апавяданне франтавіка». 16. Жанр мастацкага твора «Вечный огонь» Уладзіміра Бандарэнкі, куды ўключаныя сцэны абароны Полацка ў 1941 г. 18. «На вайне было рознае, але ... змагаўся, ... выстаў, ... перамог...». З прадмовы Героя Савецкага Саюза Сцяпана Пашкевіча да зборніка полацкіх літаратараў «Свята назаўжды». 19. Поўнае імя галоўнай гераіні апавесці Алены Пігулеўскай «За Родину в ответе». 20. «Дрэва – помнік ім, забітым // На шляху крывавым. // Іх імёны не ..., // Не ... справы». З верша «Дрэва памяці» полацкай паэтэсы Алесі Шпак. 21. «Крыж і помнік, душу загі – // Рана цяжкая – ... твая!..». З верша «На прарыў!» наваполацкага паэта Валерыя Старынскага.

Упоперак

1. Назва паэмы Рыгора Куранёва, які камандзірам разведчыкаў вызваляў Полацк; рака ў гэтым горадзе. 2. «Курган, Курган... бессмертие и ...». З верша У. Іванова. 3. «Увядзём мы чужынцаў у зман, // За гарою навяжам ім бой, // А к відну, калі знікне ..., // Будуць копы стаяць за ракой». З верша Анатоля Астрэйкі «За Дзвіной». 4. Палачанін, паэт і аўтар праявістых твораў пра падзеі Вялікай Айчыннай вайны ў Полацку «Бесславно погребённые» («Выручайте, милье!») і «Последний бой» («Взять мост»). 8. Знакаміты беларускі пісьменнік, урадженец Полацка, аўтар шматлікіх твораў пра Вялікую Айчынную вайну на Полаччыне: трылогіі «Верай і праўдай», «Літасці не чакай», «Памерці заўсёды паспееш», раманаў «Обаль», «Пісьмо ў рай» і інш. 10. Вядомы беларускі паэт, урадженец Полацка, аўтар верша «Дзень Перамогі ў Полацку». 12. Вёска, якая пад назвай Белае ўзгадваецца ў вострасюжэтным псіхалагічным рамана пра шпіёнаў-дыверсантаў «Ход канём» Фёдара Коньшава. 14. «А мне аб бацьку напамінак // З вайны мінула фотаздымак. // Не грудзі – медальоны рад, // Ён – пераможца, ён – ...». З верша Юрася Касцюка «Пераможны здымак». 15. Горад у песні Юрыя Візбара пра 23 гвардзейцы-грыгор'еўцы. 17. Галоўная гераіня апавесці Алесі Савіцкага «Верасы». 18. «В Полоцке звонят, звонят как прежде, // Как тысячелетие ...». З верша «Крылатая София» полацкай паэткі Святланы Чыжовай.

Склала
Валянціна СОПІКАВА,
г. Наваполацк

этнограф. Нарадзіўся ён у 1810 годзе ў сям'і святара Мінскай епархіі, выхоўваўся ў Мінскай духоўнай семінары. Пасля заканчэння Кіеўскай духоўнай акадэміі ў ступені старшага кандыдата, ён з 1833 па 1835 год быў выкладчыкам слава-насці ў Арлоўскай семінары. Потым І. Барычэўскі служыў у розных дэпарта-ментах Расіі: шляхоў зносінаў і публічных будынкаў; дзяржаўнай маёмасці і ваеннага міністэрства. У 1841 годзе Іван Пятровіч зноў паступіў у галоўнае ўпраўленне шляхоў зносінаў і займаў там пасаду чыноўніка асобых даручэн-няў, дырэктара канцыля-

Да 50-годдзя ансамбля «Прыпяць»

Танце «Прыпяць»

Ад рэчкі срэбразвоннай, церпялівай,
Як быццам праліваецца ручэй, —
То танчыць «Прыпяць» ціха і гуліва,
Ансамбль народны правіць юбілей.

Кадрыль танцуюць, тапатуху, куку,
Ды Тураўскае полькі след іскрыць,
І кожны з гэтых непайторных гукаў
У сэрца да мінулага ляціць.

У танцы захавалася імгненне,
Якое мы не ў сілах супыніць,
Пакуль імчыцца ў танцы пакаленне,
Да таго часу й «Прыпяць» будзе жыць.

Сінеюць хвалі, вецер завывае,
Ды таленту такога не скарыць,
Ансамбль сягоння ўсіх сяброў збірае,
Пакуль іх помняць — талець будзе жыць.

Танце «Прыпяць», а рака спявае,
У такт вядзе мелодыю сваю,
Хай кожны помніць, хай не забывае
Зямлю ў танцы любую сваю.

Галіна КЛАУШЫНА,
в. Запясочча Жыткавіцкага раёна

Тураўскі народны ансамбль танца «Прыпяць»

Фота: Уладзімір ПІАУРЫЛОВІЧ

Папоўніліся шэрагі

аўцюкоўцаў

Пра славытыя Аўцюкі – Вялікія і Малыя, пра іх насельнікаў – каласкоў і калінак сказана і напісана ўжо шмат. Усе, каму даводзілася хоць раз наведаць той цудоўны палескі край, ніколі не забудуць яго прыгажосць, не забудуць і прыветлівасць аўцюкоўцаў – сціплых, добразычлівых, вясёлых і мудрых людзей. З лёгкай рукай і дзякуючы таленавітай творчасці знакамітага пісьменніка Уладзіміра Ліпскага Аўцюкі сталі беларускім Габравам – сінонімам цэнтра народнага гумару і жартаў, а аўцюкоўцы – іх носьбітамі. І колькі б мы ні чулі, колькі б ні чыталі разнастайныя досціпы пра незвычайных палешукоў, усё роўна гэта цікава і павучальна.

Свой уклад, калі можна так сказаць, у «Аўцюкавіану» ўнёс і гомельскі пісьменнік – гумарыст і сатырык Барыс Кавалерчык. Атрымаўшы ў мінулым годзе «Залатога Купідона» за зборнік гумару, ён яшчэ больш натхніўся і стварыў новую кнігу пад назвай «Аўцюкоўцы жартуюць» (Гомель, 2014). Герой пісьменніка таксама ўмеюць дасціпна і жартоўна разважаць аб жыцці, весела і каларытна радавацца яму. У сваіх кароткіх, але змястоўных і глыбокіх творах-мініяцюрах Б. Кавалерчык паказвае такія выдатныя якасці палешукоў, як кемлівасць, назіральнасць, знаходлівасць, жыццёвая муд-

расць. А гэтыя ж якасці ўзбагачаюць людскія зносіны, спрыяюць поспехам у справах!

У новай кнізе пісьменніка некалькі раздзелаў: «З гумарам у абдымку» (мініяцюры з натуры), «Уздоўж і ўпоперак» (трапныя думкі), «Аўцюкоўцы гавораць», «Аўцюкоўцы лічаць, што...», «Аўцюкоўцаў цікавіць...», «Аўцюкоўцы мяркуюць, што...», «Аўцюкоўцы сцвярджаюць...», «Аўцюкоўцам здаецца, што...», «Аўцюкоўцы раяць...» І ўсе творы, змешчаныя тут, цікавыя і змястоўныя, вясёлыя і дасціпныя.

Як адзначае сам аўтар у прадмове, «калі слухаеш аўцюкоўцаў, і самому жартаваць хочацца. Мо нешта смешнае пра іх і сам прыдумаў. Усякае можа быць. Але спадзяюся, што каласкі і калінкі за гэта на мяне не вельмі, а можа, і зусім не пакрыўдзяцца».

Па-мойму, пісьменніку на конт гэтага хвалявацца не варта: сваімі творамі ён нікога не пакрыўдзіў, а наадварот, яшчэ раз напамніў чытачам аб цудоўных людзях, добрых і спагадлівых, якія любяць жыццё, родную зямлю, працу на ёй, таксама любяць і павесяліцца. І сваімі творамі аўтар дабавіў у народную скарбонку жартаў, досціпаў, мудрасці.

Міхась СІВА

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НАДМАГІЛЛЕ – архітэктурна-скульптурны твор, што прызначаецца для ўвекавечвання памяці нябожчыка і ўсталёўваецца на яго магіле. Форма і характар абумоўлены сацыяльнымі і рэлігійнымі патрабаваннямі, пануючым мастацкім стылем. Іх ствараюць у выглядзе бюстаў, статуяў, рэльефаў, стэлаў, калонаў, абеліскаў і інш. Вядомыя з неаліту ў выглядзе слупоў, менгіраў, у Старажытнай Грэцыі – статуі, стэлы з выявай памерлага. У эпоху Адраджэння выцесненае грабніцамі. З канца XVIII – пачатку XIX ст. маюць выгляд партрэта памерлага або эмблемы, што выконвае сімвалічна-мемарыяльную ролю.

На тэрыторыі Беларусі надмагіллі вядомыя з XVI ст. Яны ўяўлялі сабой каменныя або жалезныя пліты з тэкстам пра жыццё памерлага, яго гербамі, евангельскімі сцэнамі, і клаліся на магілу або ў касцёлах (надмагільная пліта епіскапа Цярлецкага, Музей старажытнабеларускай культуры НАН Беларусі). З'яўленне скульптурных надмагілляў звязанае з дзейнасцю італьянскіх мастакоў і адбываецца пад уплывам трацыццяў Адраджэння. Зберагліся надмагіллі XVI – XVII стст.: А. Гаштольда –

Надмагілле У. Мулявіна

рэльефная выява памерлага (1539 – 1541, скульптура Бернардзіна Занобія дэ Джыаноціс); П. Галыпанскага (1550, скульптура Падавана; абодва ў Віленскім кафедральным саборы); фрагмент мармуровага надмагілля з выявай спячага дзіцяці з Мірскага замка (Гродзенскі гісторыка-археалагічны музей); надмагільны рэльеф М.К. Ра-

дзівіла Сіроткі (пасля 1616) і надмагілле ў выглядзе бюста яго другому сыну (1608; абодва ў нявіжскім касцёле Божага Цела); шматфігурная кампазіцыя на пліце ў памяць аб загінулых пад Хоцімам (пасля 1643, Навагрудскі фарны касцёл); М. Вольскага і Б. Войны – укланчаны адзін супраць аднаго перад крыжам (пасля 1623, Троіцкі касцёл, в. Крамяніца Зэльвенскага раёна); Л. Сапегі і яго жонка (пасля 1633, касцёл Святога Міхаіла, г. Вільня), П. Сапегі і яго трох жонак (пасля 1635, в. Гальшаны Ашмянскага раёна, МСБК НАН Беларусі). Рысы класіцызму выяўляюцца ў мастацкім вырашэнні надмагілляў Б. Біспінка з мармуровай выявай жанчыны, якая сядзіць на саркафагу (1789, скульптар І. Прукнер, Троіцкі касцёл, г.п. Ружаны Пружанскага раёна), К. Радзівіл (1825, нявіжскі касцёл Божага Цела), графа М.П. Румянцава (1834, скульптар В. Дэмут-Маліноўскі, Гомельскі палацава-паркавы ансамбль), брата А. Міцкевіча Аляксандра (пасля 1873, г. Кобрын), А. Чахоўскага (пасля 1858, в. Лунна Мастоўскага раёна), С. Пац (XIX ст., Троіцкі касцёл, г.п. Рось Ваўкавыскага раёна), А. Тызенгаўза з бронзавай выявай сядзячай жанчыны і партрэтным медальёнам (1887, скульптар Т. Дука, Гродзенскі касцёл езуітаў).

У XX – пачатку XXI ст. створаны шэраг значных надмагілляў дзяржаўных дзеячаў, вучоных, пісьменнікаў, артыстаў, мастакоў: Якуба Коласа, Янкі Купалы, Глеба Глебава, С. Прытыцкага, В. Казлова, П. Машэрава,

Надмагілле В. Быкава

П. Глебкі, Іосіфа Жыновіча, Янкі Маўра, М. Лынькова, І. Мележа, У. Караткевіча, В. Быкава, У. Мулявіна ды інш.

У мемарыяльным комплексе Брэсцкая крэпасць-герой створанае агульнае надмагілле над некропалем герояў, якія загінулі ў крэпасці (1967 – 1971). Надмагіллі-стэлы ўсталяваныя ахвярам фашызму ў в. Маціева Талачынскага раёна (1967) і ў Докшыцах (1968), на брацкай магіле партызанаў, ахвяраў фашызму і землякам у в. Масевічы Маларыцкага раёна (1975), гомельскім апалчэнцам і Ц. Барадзіну (1975) ды інш.